

СТАТЕВО ОБУМОВЛЕНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКОВИХ ПРОЯВІВ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ

Нестерук Н.О.

Гендерні дослідження ініціюють суспільні інститути, які формують "традиційні" ролі і культурні норми: державу, сім'ю, систему освіти, церкву, мову, законодавство, механізм суспільного розподілу праці, засоби масової інформації.

Практичне дослідження 'ендерних стереотипів чоловіків та жінок показало, що високий соціальний статус зумовлює нівелювання 'ендерних характеристик, і автоматичне наділення особистості якостями притаманними успішній людині, тоді як низький соціальний статус характеризується, як загострене уявлення про ту чи іншу статево обумовлену поведінку, основою якої є загальна сила чоловіків та слабкість жінок.

Ключові слова: *'ендер, 'ендерні дослідження, 'ендерні стереотипи, соціальний статус.*

Гендерные исследования инициируют общественные институты, которые формируют "традиционные" роли и культурные нормы: государство, семью, систему образования, церковь, язык, законодательство, механизм общественного разделения труда, средства массовой информации.

Практическое исследование гендерных стереотипов мужчин и женщин показало, что высокий социальный статус предопределяет нивелирование гендерных характеристик, и автоматическое наделение личности качествами присущими успешному человеку, тогда как низкий социальный статус характеризуется, как обостренное представление о той или иной половозрастной обусловленную поведении, основой которой является общая сила мужчин и слабость женщин.

Ключевые слова: *гендер, гендерные исследования, гендерные стереотипы, социальный статус.*

Gender initiate social institutions that form the "traditional" roles and cultural norms: state, family, education, church, language, law, the mechanism of social division of labor, the media.

Practical study of gender stereotypes of men and women found that high social status makes leveling gender characteristics, and automatically giving personality traits are typical of a successful person, while low social status is characterized as a sharp picture of a particular sex specified behavior, the basis of which the total force men and weak women.

Keywords: *gender, gender studies, gender stereotypes and social status.*

На сьогоднішній день стали актуальними дослідження пов'язані зі статевими відмінностями особистості або 'ендерні дослідження. Гендерні дослідження – це дослідження способів відображення соціаль-

ного розуміння статевих відмінностей, дослідження існування людського роду у вигляді значень і сенсу: залежно від розподілу за ознакою статі в соціальних організаціях та інституціях (ринок праці, сім'я, освіта) нормативних значень, які виражаються в політичних і релігійних доктринах; символів; значень особистісного сприйняття.

Актуальність обраної нами теми пов'язана з тим, що дослідження статево обумовлені особливості поведінкових проявів особистості студентів є одним з найактуальніших досліджень сучасності, оскільки, гендерна проблематика охоплює усі сфери сучасної життєдіяльності людини, а її підґрунтя є психологічні особливості статевих відмінностей. Поряд з цим гендерні відмінності поведінки студентів закладають фундамент подальшої професійної діяльності.

Поняття "гендерні дослідження" часто отожднюються в науковій практиці з "феміністськими" чи "жіночими" дослідженнями. Нерідко використовують і поняття "дослідження жіночих проблем". Насправді ж об'єкт гендерних досліджень – не жінка, а весь спектр соціальних взаємодій між статями, заснованих на між статевої стратифікації соціуму. Центральне місце в сфері гендерних досліджень займає вивчення відмінностей і подібності в соціальній поведінці статей. Предметом гендерного аналізу є обидві статі, їх стосунки між собою, їх взаємозв'язки і взаємодетермінації з соціальними системами різних рівнів. Виходячи з цього, гендерний підхід можна використовувати у вивченні як жіночих, так і чоловічих моделей статевої ідентифікації та самореалізації.

Гендерні дослідження привели до розуміння того, що проблема нерівності набагато глибша, ніж це уявлялось; що вона впирається у відтворення нерівності можливостей. Була переосмислена роль культури, популярних стереотипів, упередженості науки у формуванні уявлень про жіноче й чоловіче, про мужність і жіночність та їх роль у творенні бар'єрів перед жінками й чоловіками. Гендерні дослідження вивчають динаміку змін чоловічих і жіночих ролей у суспільстві й культурі, розробляють перспективну стратегію досягнення фактичної рівності можливостей жінок і чоловіків.

Мета: дослідження особливостей статево обумовлених особливостей поведінкових проявів особистості студентів.

Об'єкт: поведінкові прояви особистості студентів.

Предмет: особливості статево обумовлених особливостей поведінкових проявів особистості студентів.

Завдання:

1. Дослідження особливостей статевих відмінностей;
2. Діагностика взаємозв'язку статевих відмінностей поведінкових проявів особистості студентів;

3. Узагальнення отриманих результатів та написання висновків.

Гіпотеза дослідження: статева обумовленість поведінкових проявів особистості студентів пов'язана із стереотипними уявленнями про них.

Вивченням відмінностей між людьми та групами людей, а також вивченням причин і наслідків цих відмінностей займається диференційна психологія. Індивідуальні психофізіологічні відмінності між людьми вивчає диференційна психофізіологія чи психофізіологія індивідуальних відмінностей.

Слід відвідмити, що з точки зору статевих гормонів немає різкої протилежності між особами чоловічої та жіночої статі. Так усякий чоловічий організм поряд з чоловічими гормонами виділяє і жіночі гормони, так як і жіночий організм містить і жіночі і чоловічі гомони. Пропорція гомонів і визначає перевагу у індивіда чоловічих чи жіночих рис.

Як доводять дослідження Дж. Рубіна більшість уявлень про чоловічі та жіночі індивідуальні особливості, як такі, якісна різниця яких залежить від фізіологічної статі, відносяться до статево-рольових соціальних стереотипів. Яскравим прикладом цього є досвід спілкування з немовлятами різної статі. Немовлята чоловічої та жіночої статі не відрізнялися за ознаками активності, та іншими поведінковими ознаками, однак дівчаток описували як гарненьких, маленьких, а хлопчиків як більш насторожених, впевнених, сильних. Природно, що батьківські очікування лише підсилюються по мірі дорослішання дитини, трансформуючись у базові компоненти Я-концепції, що проявляються під час навчання у вузі.

Психологи-професіонали теж піддаються дії суспільних 'ендерних стереотипів. І. Броверман вивчаючи описи чоловіків та жінок, вияв загальну для професіоналів установку, на те, що компетентність є характеристикою більше чоловіка ніж жінку. У свою чергу жінки в порівнянні з чоловіками, характеризувались як більш слухняні, менш об'єктивні і такі що піддаються впливові, менш агресивні і змагальні, легко виходячи з себе через дрібні стресові ситуації.

Існують відмінності у здібностях та деяких рисах особистості осіб різної статі. Чоловіки мають тенденцію до виявлення переваги у швидкості та координації великих рухів тіла, у просторовому орієнтуванні та інших просторових здібностях, а також у розумінні технічних питань та математичних судженнях. Жінки ж схильні до переваг над чоловіками у ручній вмілості, швидкості та точності сприйняття, у пам'яті, рахунку швидкості мови та інших завдань оснований на швидкості мови. Багато статевих відмінностей виявлено в установках та інтересах. Однак усі відмінності залежать від традиційної ролі кожної статі у досліджуваній культурі. Так наприклад дівчатка традиційно мають більшу успішність у школі ніж хлопчики, проте у професійному житті

чоловіки досягають успіху в більшій кількості та в більшому ступені ніж жінки. Ці факти, що видаються несумісними відбивають складну взаємодію ґендерних відмінностей, здібностей та рис особистості, ролі кожної статі та інших культурних особливостей.

Для пояснення відмінностей у здібностях часто використовується гіпотеза про функціональну асиметрію головного мозку. Тобто більш симетричне на нейрофізіологічному рівні функціонування півкуль головного мозку у жінок, і асиметричному у чоловіків. Однак, якщо. Більш розвинені просторові уявлення чоловіків інтерпретують як свідчення впливу біологічних чи вроджених факторів, то переважаючі вербальні здібності жінок зазвичай пояснюють у термінах середовищних факторів, наприклад більш інтенсивного спілкування з матір'ю. Відповідно, все більше підкріплюється думка про те, що за виключенням параметрів обумовлених генетичною програмою дозрівання організму, більшість спостережуваних відмінностей детерміновані впливом соціального контексту.

Аналіз тестів IQ показує, що рівень інтелекту чоловіків жінок виявлений у результаті їх проведення залежить від того, які задачі включено до тесту. Якщо не зроблено спеціальних зусиль що виключити з результатів тестів статеві відмінності, за звичай спостерігаються тенденції на користь жінок. Це є наслідком того, що тести інтелекту у більшому ступені складаються з вербальних задач при вирішенні яких перевага, як уже було згадано вище належить жінкам. Крім того валідність деяких тестів встановлена не основі шкільної успішності перевага у якій теж належить жінкам.

Вивчення індивідуальних відмінностей на думку Б.М. Теплова повинне в своїй основі мати фізіологічне підґрунтя. Він підходив до вивчення природних умов фізіологічних відмінностей. Спираючись на ідей Павлова про властивості нервової системи.

Теплов розглядає індивідуальні відмінності як варіанти прояву якостей та властивостей особистості. Таким чином не можна говорити про перевагу тієї чи іншої статі, а лише про специфічні відмінності у здібностях і рисах особистості. Ці відмінності у більшості випадків є результатами культурного та іншого, що відноситься до факторів життєвого досвіду, хоч деякі фактори безсумнівно впливають на розвиток поведінки – прямо чи через їх соціальний ефект.

У процесі нашого дослідження брали участь 24 студенти, з яких 12 – жіночої статі, та 12 – чоловічої статі.

У процесі роботи ми використали наступні методики та методи роботи: методика діагностики міжособистісних відносин та інтерперсональної поведінки Т. Лірі; біографічний метод дослідження особистості; контент-аналіз; самооцінюючий тест "Характеристика емоційності"

Е.О. Ільїна; методика оцінки рівня особистісної тривожності Ч. Спілберга.

Проведене нами дослідження базувалося на уявленнях про те, що студенти пов'язані між собою двома видами відносин: статусно-рольовими (діловими, офіційними, відносинами відповідальної залежності) та міжособистісними (емоційними, неофіційними, позадіяльними). Перший вид відносин базується на необхідному розподілі функцій в групі і пов'язаний з внеском кожного члена групи у вирішення загально групового завдання, його підготовленістю і можливістю успішного виконання спільної діяльності.

Другий вид відносин відбиває безпосередньо емоційні зв'язки в групі (симпатію, ворожість, байдужість), які виникають влюбій групі, як результат взаємного оцінювання та самооцінки особистих якостей, поведінки, емоційності.

Поділ відносин на ділові та емоційні має доволі умовний характер – дружні або байдужі відносини формуються в ході спільної діяльності в залежності від того, наскільки успішно або не успішно вирішується загально групова задача.

Крім того, в силу високої значущості в спільній діяльності ділових якостей, ділові відносини часто пов'язані з інтенсивними емоційними проявами і активним формуванням ставлення до партнерів.

Для вивчення статусної структури групи була використана методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. Кожний член групи повинен був визначити того, кого він вважає в своїй групі: кращим для співробітництва (партнерства); гіршим для співробітництва; кращим для дружніх відносин; гіршим для дружніх відносин.

Таблиця 1

Гендерні особливості статусної структури студентської групи

Статус в групі, що особа займає по взаємним оцінкам членів групи	Стать	
	юнаки	дівчата
кращий для співробітництва	35,7	64,3
гірший для співробітництва	73	27
кращий для дружніх відносин	61,6	38,4
гірший для дружніх відносин	64,3	35,7

За взаємними оцінками представників обох статей, дівчата визнані кращими для співробітництва, партнерства, ділових відносин (64,3% проти 35,7%), юнаки – кращими для дружніх відносин (61,6% проти 38,4%).

Такі дані дозволяють говорити про оцінку жінок як ділових партнерів. Так, високий відсоток оцінки дівчат в групі як ділових партнерів свідчить про наявність у них якостей, що необхідні при діловому спілку-

ванні, і які дозволяють з успіхом справлятися з вимогами, які висуває група. Вочевидь, набір ділових, особистісних, поведінкових та емоційних особливостей дозволяє дівчатам виконувати роль ділового лідера краще за юнаків студентської групи.

Разом з тим сучасні психологічні дослідження свідчать про є зовсім протилежні дані про ендерну структуру кадрового складу організацій та установ.

Відсоток жінок на посадах керівників менший за чоловіків. Так, з числа чоловіків, що мають вищу та середню спеціальну освіту, майже кожен другий (48%) займає керівну посаду, а серед жінок цей показник становить лише 7%.

Аналіз особливостей інтерперсональної поведінки за методикою Лірі дозволив виявити розбіжності в поведінці осіб з різним діловим та емоційним статусом.

Діловий лідер має високі показники домінування, демонструє впевнену поведінку, але при цьому високими є показники доброзичливості, співчуття, чуйності, готовності до співробітництва.

Емоційний лідер має такий самий рівень лідирування, як і діловий, однак зверхність та самовпевненість є менш вираженими, він не такий прямолінійний та настирливий. Проте має досить високий рівень залежності від групи, демонструє конформну та компромісну поведінку.

Отже, якщо порівняти емоційні показники студентів, які визнані кращими для співробітництва та студентів, які є кращими для дружніх відносин, то другі виявляють в своїй поведінці більше доброзичливості, чуйності, відповідальності, емпатійності.

Розглянемо емоційні та поведінкові характеристики у студентів, що мають різний соціальний статус, встановлений на основі біографічного методу.

Таблиця 2

Показники домінування та доброзичливості у студентів з різним соціальним статусом

Психологічні характеристики взаємодії студентів з різним соціальним статусом	Домінування		Доброзичливість	
	Високий статус	Низький статус	Високий статус	Низький статус
кращий для співробітництва	8,46	3,4	1,6	3,5
гірший для співробітництва	0,7	2,1	-5,2	6,5
кращий для дружніх відносин	4,5	1,5	3,1	2,4
гірший для дружніх відносин	0,25	0,35	-16,3	3,4
	5,46	2,1	14	5,7

Так, за даними проведеного нами дослідження можна сказати, що для студентів як чоловічої так і жіночої статі характерна обумов-

леність успішності у взаємодіє (кращий для співробітництва та кращий для дружніх відносин) пов'язана із соціальним статусом. Чим вищий соціальний статус, тим вища успішність у взаємодії досліджуваних, не залежно від їх статі.

Контент-аналіз проведеного нами біографічного дослідження дозволив виявити наступні характеристики уявлень про статево обумовлену поведінку:

- Емоційні характеристики, які свідчать про переважання високого рівня емоційності серед жінок існування низького рівня емоційності серед чоловіків;

- Воліві характеристики, які дають можливість говорити про майже однаковий рівень вольових характеристик досліджуваних і домінування вольових якостей поведінки чоловіків та жінок у залежності від ситуації. Так, традиційним місцем прояву вольових зусиль жінок, судячи з результатів дослідження є сімена діяльність, зокрема виховання дітей, тоді як для чоловіків таким місцем є робоча діяльність;

- Фізіологічні характеристики свідчать про існування суперечливих уявлень про жінку як про тендітну особу, при цьому здатну до виконання значної кількості обов'язків та їх поєднання. Тоді як чоловічі характеристики свідчать про зовнішню силу, яка проте не підкріплена можливістю поєднання виконання декількох видів діяльності.

Дослідження особливостей прояву особистісної тривожності у студентів, які займають в групі високий і низький діловий та емоційний статус дало можливість встановити, що високий діловий статус пов'язаний з проявом середнього та низького рівня тривожності. Так, за умови високого ділового статусу, середній рівень тривожності спостерігався у 68% юнаків та 32% дівчат і, відповідно, низький рівень тривожності – 32% і 68%.

Ці дані можуть свідчити про різні вимоги до поведінки чоловіків та жінок, що займають високий діловий статус. Юнаки та дівчата, що мають однаковий статус, при цьому мають суттєві розбіжності в проявах тривожності, емоційної збудливості, інтенсивності та тривалості емоцій.

Таблиця 3

Гендерні особливості емоційності в залежності від статусу

Статус	Емоційність					
	Збудженість		Інтенсивність		Тривалість	
	Ю	Д	Ю	Д	Ю	Д
кращий для спілкування	5,4	1,3	4,2	2,5	2,5	0,8
кращий для дружніх відносин	2,7	6,2	4,8	6,3	3,3	3,8

Юнаки з високим діловим статусом характеризуються середнім рівнем збудженості та інтенсивності й низькою тривалістю емоцій. Дівчата,

які мають такий статус, відрізняються низькими характеристиками цих показників, а також низьким рівнем тривожності. Юнаки зі статусом емоційного лідера відрізняються низькими показниками збудженості, середніми показниками інтенсивності та тривалості емоцій. Дівчата з таким статусом мають високі показники збудженості та інтенсивності емоцій, середні показники тривалості і в 50% випадків – високий рівень тривожності.

Отже, виявлені ендерні особливості структури студентської групи можна охарактеризувати, як зв'язок емоційності особистості та рівня тривожності з міжособистісним сприйняттям в групі та соціальним статусом.

Висновки:

З точки зору фізіологічних чинників немає різкої протилежності між особами чоловічої та жіночої статі. Так усякий чоловічий організм поряд з чоловічими гормонами виділяє і жіночі гормони, так як і жіночий організм містить і жіночі і чоловічі гомони.

Більшість уявлень про чоловічі та жіночі індивідуальні особливості, як такі, якісна різниця яких залежить від фізіологічної статі, відносяться до статево-рольових соціальних стереотипів.

У процесі практичного дослідження наша гіпотеза підтвердилась. Так, при здійсненні взаємодії студентів їх поведінка залежить від уявлень про статеві ролі чоловіків і жінок. Відповідно, при здійсненні статево-обумовлених особливостей поведінкових проявів особистості студентів їх поведінка регулюється уявленнями про соціальні ролі жінок та чоловіків у тій чи іншій ситуації, а не біологічною статтю особистості студента.

Уявлення про чоловічі та жіночі характеристики свідчать про надання чоловікам більшої у порівнянні з реальною емоційної сили не підкріпленої якісними характеристиками. Тоді, як жінки, які характеризуються як слабкі особи виконують більше у порівнянні з чоловіками функціональне навантаження, а відповідно і мають більшу витривалість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Г. Від хлопчика до мужа.// Хроніка. – 1993, № 1-2 (3-4). – С. 12-16; 7-16
2. Волков Ю.Г. Дифференциальная психофизиология мужчин и женщин. – СПб.: Питер, 2002. – 456с.
3. Кон И.С. Возрастная стратификация // Социальная психология. – 1998, № 8. – 356с.
4. Костина Л.М. Игровая терапия с тревожными детьми. – М., Основа, 2003. – 148с.
5. Лопухова О.Г. Психологический пол личности: адаптация диагностической методики//Прикладная психология. – 2001, № 3. – С. 25-28